

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nauka.com.ua](http://www.economy.nauka.com.ua) | № 12, 2020 | 24.12.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.12.2](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.2)

УДК: 616-036.21:338.48

З. П. Двуліт,

*д. е. н., професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
ORCID ID: 0000-0002-2157-1422*

А. Б. Омелянчук,

*студентка ОКР «Магістр»,
спеціальності «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»,
кафедра зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
ORCID ID: 0000-0002-1074-6602*

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ЕПІДЕМІЇ COVID-19 НА СФЕРУ ТУРИЗМУ

Z. Dvulit

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

A. Omelianchuk

Master's student specialty «Management of foreign economic activity», Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE IMPACT OF THE COVID-19 EPIDEMIC ON THE TOURISM

У даній статті проаналізовано динаміку міжнародних прибуттів за період 2019 – 2020 рр., тобто у докризовий період та під час пандемії COVID-19. Також, розглянуто дестинації туристів в різні регіони та світу загалом за різними типами обмеження подорожей у 2020 р. Зроблено висновок щодо тенденції до незначного покращення, починаючи із липня 2020 року, порівняно із зменшенням на 90% та більше за попередні місяці, оскільки деякі напрямки почали відкриватися для міжнародного туризму, переважно в Європейському Союзі. Проаналізовано відносні частки пунктів призначення туристів з повним закриттям кордонів за регіонами у 2020 році під час епідемії COVID-19. Виокремлено основні тенденції туристичної сфери в період коронакризи. Сформовано основні практичні напрями для реанімації туристичної індустрії, які б дозволили зменшити негативні наслідки пандемії COVID-19 та створити базу для підвищення конкурентоспроможності внутрішнього туризму.

Introduction. *Restrictions on transportation between countries because of lockdown caused by prevalence of morbidity COVID-19 have slowed down economic activity worldwide. Therefore, in this paper we examine and estimate of the short-term economic impact of COVID-19 pandemic on global market situation in terms of the international tourism industry*

Purpose. *The purpose of the study is to analyze the current economic situation of the world tourism sector, which suffered the most because COVID-19 pandemic, determine the main tourist flows (inbound and outbound tourism) and identify main tourism trends that characterize travel and tourism in 2020, to form practical directions for improving the tourism industry, domestic tourism in particular.*

Results. *This article analyzes the dynamics of international touristic destinations for the period 2019 - 2020, with regard to the pre-pandemic period and during the COVID-19 lockdown. Also, it is analyzed the dynamics of destinations of international tourists by different regions and the world in general for different types of travel limitation in 2020. It is detected an enhancement in percentage change of tourism destinations from the July 2020 because the world began to open up to international tourism, mainly in the European Union. In this article, it is considered that the implementation of travel restrictions is clearly affected international travels. The dynamic of the international tourists' destinations with complete, partial closure of borders and other restriction by region in 2020 during the COVID-19 pandemic are analyzed.*

Conclusions. *The major trends in the tourism sector during the corona crisis are highlighted. The main practical directions for the resuscitation of the tourism industry have been formed, which will have to reduce the negative consequences of the COVID-19 pandemic and created a basis for increasing the competitiveness of domestic tourism. It is determined that support for the development of the tourism industry at the central and local levels should be based on the expected preferences of tourists and the risk of using illegal resorts with the possibility of infection.*

Ключові слова: *економічні наслідки; COVID-19; економічна криза; туристична сфера; міжнародні прибуття; закриття кордонів.*

Keywords: *economic consequences; COVID-19; economic crisis; tourism; international arrivals; closing of borders.*

Постановка проблеми. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) 30 січня 2020 року оголосила спалах COVID-19 глобальною надзвичайною ситуацією [1]. У відповідь на пандемію коронавірусної інфекції (COVID-19) уряди більшості країн світу застосували обмеження та заблокували кордони, щоб зменшити рівень поширення зараження та смертності громадян. Обмеження транспортування між країнами досить уповільнило економічну діяльність у світових масштабах. Відтак, що зрозуміти вплив пандемії на світову економіку, постає необхідним систематизувати знання щодо впливу COVID-19 на туристичну галузь, яка постраждала найбільше. У 2019 році туристична сфера забезпечила 10,3% світового ВВП, що є еквівалентом 8,9 трлн дол. США, а вже у 2020 році вплив подорожей та туризму на рівень світового ВВП зменшився на 30% порівняно із попереднім, що є еквівалентом 2,7 трлн дол. США, а світовий рівень безробіття зростає, втрата робочих місць становить 31% порівняно із попереднім роком (100,8 млн. роб місць) [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями щодо факторів розвитку туристичного сектору, як одного з основних секторів економіки, займалися такі зарубіжні вчені: А. Мазаракі [3], У. Теобальд [4], Дж. Маккензі [5], Л. Дваєр [6]. Вітчизняні науковці також досліджують тенденції розвитку, структуру, проблеми та можливості сфери туризму як в Україні, так і на міжнародному рівні. Серед них варто виділити Л.В. Агафонової [7], В.І. Азара [8], Л.П. Дядечко [9], В. А. Квартальнова [10], Шаптали О.В. [11].

Зважаючи на подальше світове поширення COVID-19, яке спричиняє певну нестабільність та обумовлює зміни практично в усіх сферах економіки, та в туристичній індустрії, зокрема. Тема дослідження є дуже актуальною, передбачає детальне вивчення рівня та тенденцій розвитку туристичного бізнесу на глобальному, національному та регіональному рівнях.

Формулювання цілей дослідження. Мета дослідження - аналізування сучасного економічного стану світового туристичного сектору та визначення його основних тенденцій, що характеризують подорожі та туризм у 2020 році. З огляду на вище зазначену мету, необхідно виокремити основні завдання статті:

- визначення основних туристичних потоків (в'їзного та виїзного туризму);
- детермінування елементів структури туристичної сфери;
- виокремлення та ідентифікація факторів, що чинять вплив на розвиток туризму;
- аналізування наслідків впливу пандемії COVID-19 на сферу туризму;
- формування практичних напрямів вдосконалення туристичної індустрії.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сектор туризму, на відміну від інших видів економічної діяльності із соціальним впливом, базується на взаємодії між людьми. На даний час він є одним із найбільш постраждалих від спалаху COVID-19, що впливає

на економічну ситуацію на ринку. Як прямий наслідок цього, Всесвітня рада з питань подорожей і туризму (WTTC) зазначила, що криза від пандемії для турбізнесу у п'ятеро серйозніша ніж та, що була у 2008 році [2]. В Україні докарантинний рівень в'їзного потоку не був надто високим, адже було величезне падіння після 2014 року. Якщо зовнішні кордони будуть закриті довше, ніж знімуть карантин всередині країни, то буде ріст потоку внутрішнього туризму, яким частково можна перекрити зовнішній потік. Загалом туристична галузь посідає скромне місце в економіці України – біля 1,5% ВВП. Поряд із виїзним туризмом значних втрат зазнав і внутрішній туризм. В цілому, втрати туристичної галузі в Україні оцінюються у понад 1,5 млрд дол. США [12].

Так, за даними [13] сфера туризму зазнала збитків глобального масштабу внаслідок запровадження заходів щодо подолання пандемії коронавірусу та невизначеності подальшого розвитку ситуації: 96 % туристичних дестинацій у всьому світі зазнали обмежень. Круїзні компанії по всьому світу почали скасовувати рейси на 2021 рік через пандемію коронавірусу. Найбільший лоукостер Європи Ryanair з вересня 2020 року скоротив кількість рейсів на 20% через падіння попиту. Враховуючи мінливий характер ситуації, необхідно оцінити вплив COVID-19 на міжнародний туризм. Розглянемо детальніше відсоткову зміну міжнародних туристичних прибуттів на основі даних Всесвітньої туристичної організації UNWTO (ЮНВТО) (рис. 1 та рис. 2) [13].

Міжнародні прибуття туристів зменшилися на 70% за перші вісім місяців 2020 року у порівнянні з тим самим періодом попереднього року. Це відбулось на тлі глобальних обмежень на поїздки, включаючи закриття багатьох кордонів, з метою стримання триваючої пандемії COVID-19.

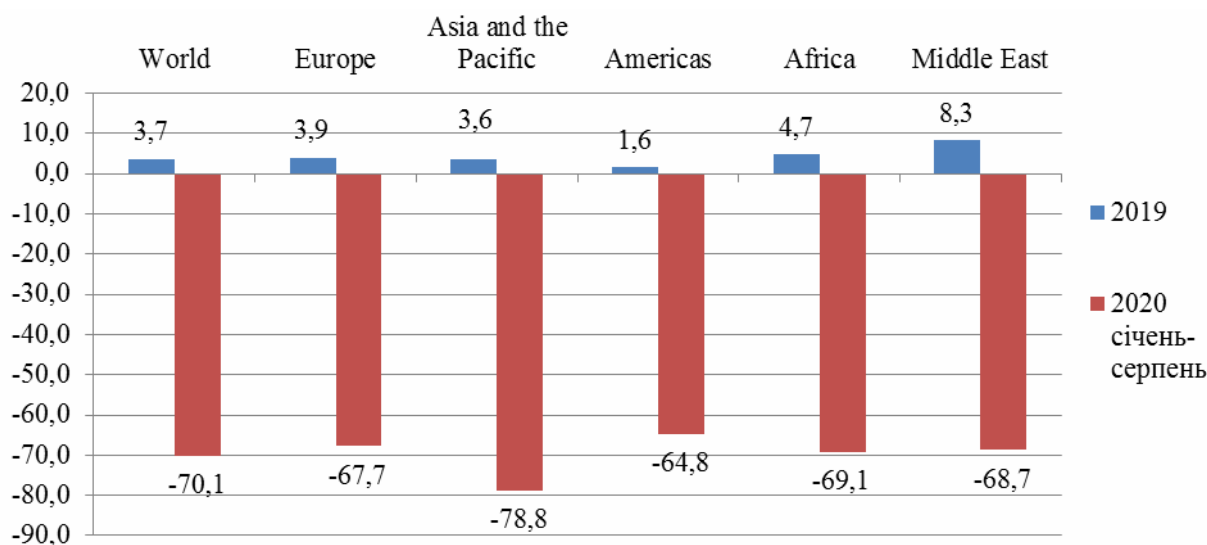

Рисунок 1. Міжнародні прибуття туристів 2019-20 рр. за регіонами, % зміна
Джерело: Всесвітня туристична організація (UNWTO) [13]

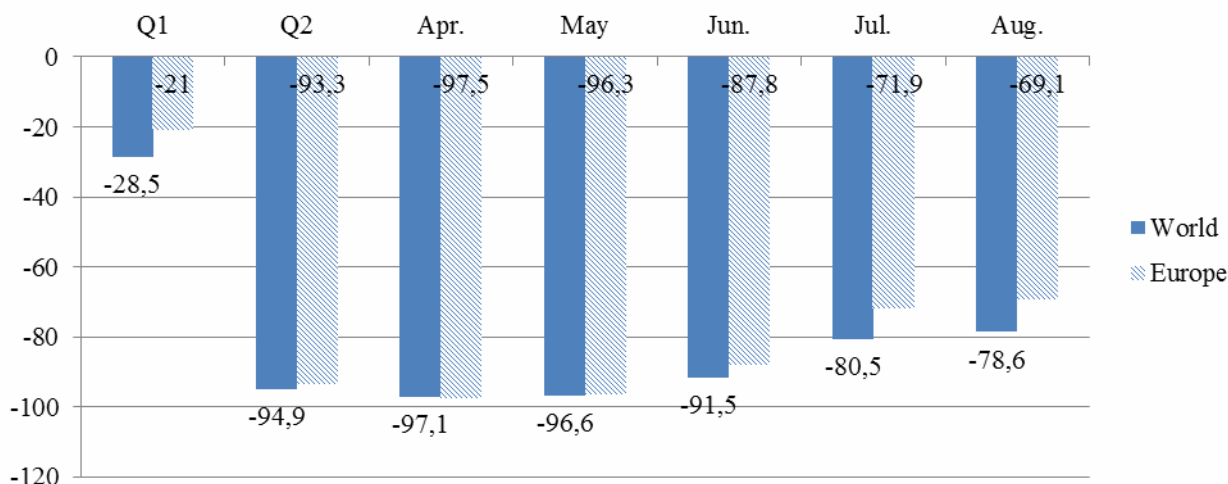

Рисунок 2. Міжнародні прибуття туристів у світі та Європі 2020 р., % зміна
Джерело: Всесвітня туристична організація (UNWTO) [13]

Міжнародні прибуття впали на 81% у липні та на 79% у серпні 2020 року, традиційно в два найжвавіші місяці року та пік літнього сезону Північної півкулі. Однак, незважаючи на такі значні падіння, варто відмітити відносно покращення порівняно із зменшенням на більше ніж 90% за попередні місяці, оскільки деякі напрямки почали відкриватися для міжнародного туризму, переважно в Європейському Союзі.

Зменшення міжнародних прибуттів туристів в січні-серпні 2020 р. є на 700 млн. меншим порівняно з аналогічним періодом 2019 р., що становить втрату 730 млрд. дол. США від експорту в міжнародному туризмі, та перевищує у 8 разів втрати 2009 року від впливу світової економічної кризи.

В Азії та Тихоокеанському регіоні, першому регіоні, який зазнав впливу пандемії, у січні-серпні 2020 року кількість прибулих зменшилася на 79%. Африка та Близький Схід зафіксували падіння на 69% за цей восьмимісячний період, тоді як Європа зазнала спад на 68%, а Америка - на 65%.

Дані про витрати на міжнародний туризм продовжують відображати дуже слабкий попит на виїзні поїздки, хоча на кількох великих ринках, таких як США, Німеччина та Італія, спостерігається незначне зростання витрат у липні та серпні цього року.

Введення обмежень на подорожі чітко позначилося на міжнародних поїздках (рис. 3) [13].

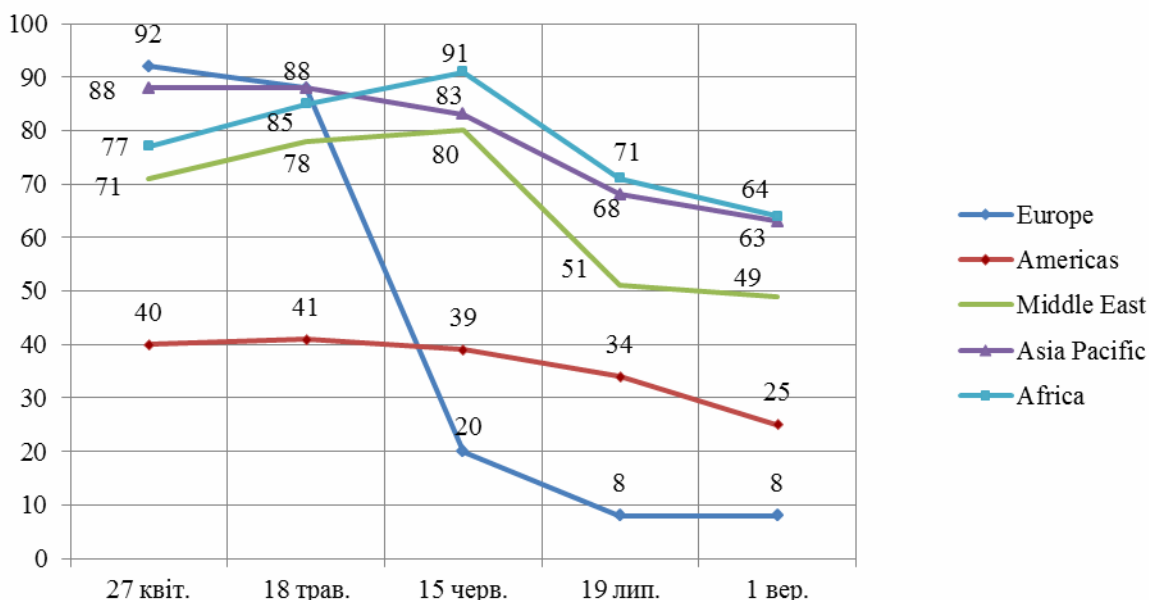

Рисунок 3. Частки пунктів призначення з повним закриттям кордонів за регіонами, 2020 р., % прибуття в регіон*

*частки розраховуються з урахуванням міжнародних прибуттів, станом на 2019 р.

Джерело: Всесвітня туристична організація (UNWTO) [13]

У березні та травні 2020 року прибуття впало на 97%, оскільки відповідно 82% та 81% пунктів призначення закрили свої кордони для подорожей. Починаючи з кінця травня, деякі країни повільно відкривалися з певними обмеженнями, і подорожі трохи зменшились у наступні місяці. До червня частка пунктів призначення, які залишилися повністю закритими, впала до 45%, а зменшення прибулих становило 91%. У липні та серпні міжнародні прибуття впали відповідно на 81% та 79%, оскільки менше пунктів призначення залишалося повністю закритими.

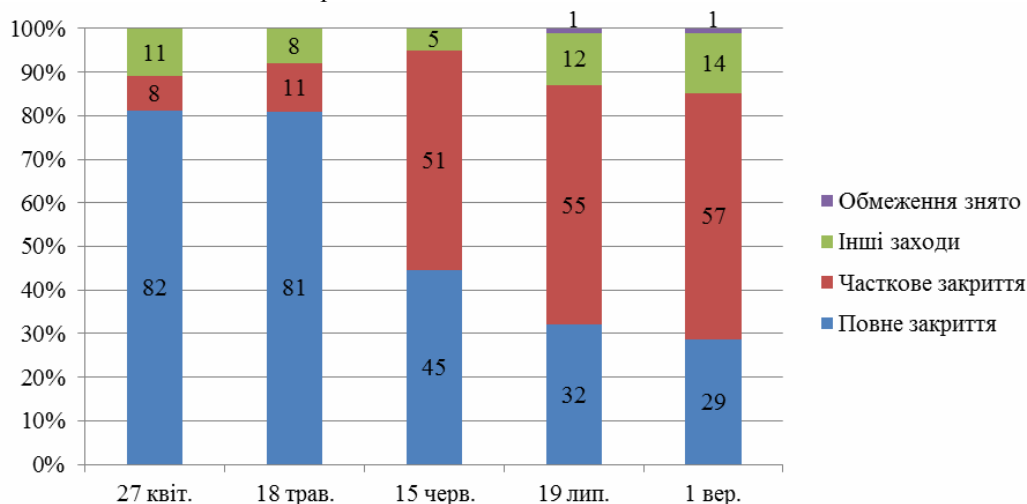

Рисунок 4. Світові дестинації за типом обмеження подорожей, 2020 р., % від світових прибуттів*

* частки розраховуються з урахуванням міжнародних прибуттів, станом на 2019 рік

Джерело: Всесвітня туристична організація (UNWTO) [13]

З квітня по вересень пункти призначення, що накладають «часткове» закриття кордонів, зросли з 8% до 57%. Ті, хто впроваджував «інші заходи», перейшли з 11% до 14%.

З моменту спалаху пандемії коронавірусу на початку 2020 року кількість світових напрямків, що накладають «повне» закриття кордонів, зменшилася з 156 наприкінці квітня до 93 на початку вересня (з 217) [13]. Ці напрямки відповідно становлять 82% та 29% міжнародних туристичних прибуттів у світі.

Незважаючи на падіння повних закриттів, більшість країн дотримуються певних обмежень, таких як обов'язкові карантини чи заборони на поїздки для певних ринків. Загалом 69 пунктів призначення підтримували «часткове» закриття кордонів на початку вересня, що еквівалентно 57% прибулих у світ та 53 наклали «інші заходи», такі як зобов'язання представити негативний тест на COVID-19 (14%).

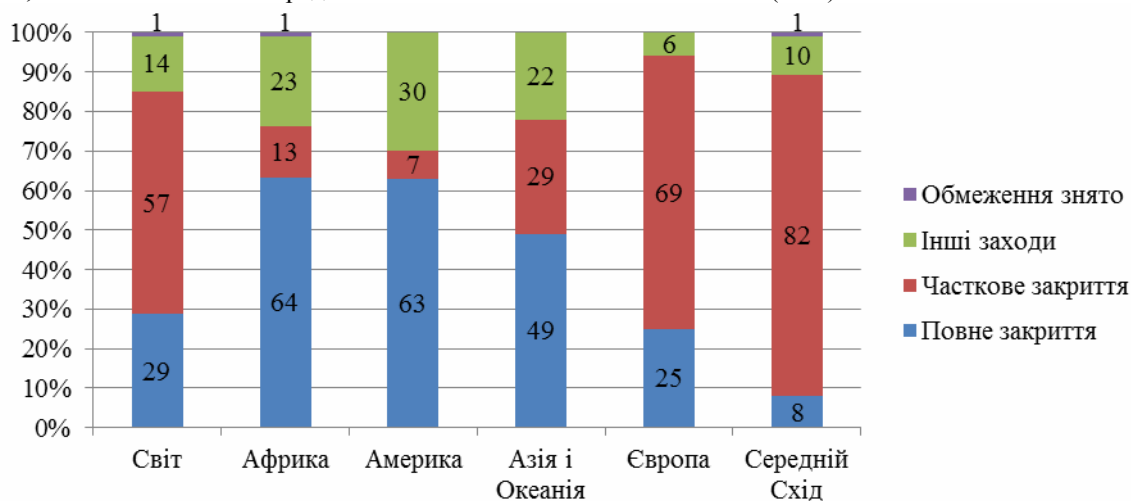

Рисунок 5. Міжнародні дестинації за типом обмеження подорожей за регіонами, 2020 р., % від світових прибуттів*

* частки розраховуються з урахуванням міжнародних прибуттів, станом на 2019 рік

Джерело: Всесвітня туристична організація (UNWTO) [13]

За регіонами в Європі спостерігалось найбільше скорочення «повного» закриття - з 92% від загальної кількості прибулих у регіон наприкінці квітня до 8% на початку вересня). Це відображає значне відкриття напрямків по всьому Європейському Союзу наприкінці травня та червня.

В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні ця частка також зменшилася, хоча і меншою мірою (з 88% у квітні до 64% у вересні), оскільки кілька великих напрямків, таких як Китай, залишаються закритими. «Повне» закриття в Америці скоротилося з 40% до 25% того самого періоду, що відображає відкриття кордонів у кількох пунктах призначення в регіоні, переважно в Карибському басейні. Однак США та Канада залишилися закритими.

На відміну від інших регіонів, в Африці та на Близькому Сході частка "повних" закрит зростала в період з квітня по червень, до зменшення в липні та на початку вересня. Це пояснюється пізнішим впливом пандемії на ці регіони порівняно з Азією та Європою. В Африці частка пунктів призначення з "повним" зупинком досягла максимуму в 91% у червні, а в вересні впала до 63%. На Близькому Сході частка досягла максимуму в 80%, перш ніж впала до 49%.

Станом на 1 вересня 2020 року Африка (64%) та Америка (63%) мали найбільшу питому вагу пунктів призначення з «повним» припиненням кордонів, а потім Азія та Тихий океан (49%) та Європа (25%). На Близькому Сході напрямки, які залишилися повністю закритими, становлять лише 8% прибулих до регіону.

Отже, відновлення туризму як в Україні, так і в світі загалом, повністю залежить від зняття карантинних обмежень. Однак, туристична сфера в усьому світі зазнає збитків внаслідок заходів щодо протидії пандемії COVID-19. Водночас, ситуацію, що склалася, слід розглядати не лише як проблему, але і як можливість для виведення туристичної сфери на якісно новий рівень.

Висновки. За прогнозами експертів [14; 2], основними тенденціями туристичної сфери в період коронакризи будуть:

- розвиток та переважання внутрішнього туризму, близькі поїздки;
- вибір споживачами коротших термінів відпочинку, бронювання ближче до дати відправлення поїздки;
- збільшення попиту самостійних (сімейних) подорожей власним автотранспортом та індивідуального розміщення;
- вибір оздоровчого, морського та сільського туризму (відпочинок на природі, розміщення у рекреаційних зонах, заміських відпочинкових комплексах, оренда зелених садиб, індивідуальних будиночків із дотриманням вимог соціальної дистанції та забезпеченням необхідними засобами захисту);
- санітарно-гігієнічні умови та можливість дистанціювання під час проживання та відпочинку будуть важливими чинниками конкуренції.

З урахуванням очікуваних уподобань туристів та існуванням ризику користування нелегальними курортними помешканнями з ймовірністю інфікування, має будуватися й підтримка розвитку туристичної індустрії на центральному і місцевому рівнях. Це дозволило б зменшити негативні наслідки пандемії COVID-19 та створила базу для підвищення конкурентоспроможності внутрішнього туризму.

Практична реалізація попиту в туристичній інфраструктурі залежатиме від спроможності налагодити її діяльність в умовах протиепідемічних обмежень. Щоб туризм почав відновлюватися, його треба реанімувати, поліпшуючи сервіс та посилюючи інформаційну компанію, зокрема шляхом:

- забезпечення доступності та достовірності інформації щодо можливого обмеження подорожей та їх скасування в розрізі основних країн виїзного туризму в залежності від ступеня епідемічної загрози;
- створення механізмів гарантування втраг туристів від скасування поїздки внаслідок поширення епідемії шляхом надання ваучерів на скасовані бронювання;
- запровадження прозорого механізму використання отриманих до бюджетів коштів від туристичного збору виключно на розвиток внутрішнього туризму, супутньої інфраструктури та покращення стану довкілля;
- проведення інформаційно-рекламних кампаній, спрямованих на переорієнтацію попиту споживачів на внутрішній туризм [14; 2].

Література.

1. Всесвітня організація охорони здоров'я: веб-сайт. URL: <https://www.who.int/> (дата звернення: 25.11.2020).
2. World Travel & Tourism Council: веб-сайт. URL: <http://www.wttc.org> (дата звернення: 24.11.2020).
3. Мазаракі А.А. Детермінанти розвитку туризму. *Туризм XXI століття: глобальні виклики та цивілізаційні цінності* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: КНТЕУ, 2019. С.76-78.
4. William F. Theobald. *Global Tourism*. Third Edition. Butterworth-Heinemann, 2010. 588 p.
5. James C. Makens. *Marketing for Hospitality and Tourism*. Prentice Hall; Inc. Category: Business. 4th edition. 2005.
6. L. Dwyer. *International Handbook on the Economics of Tourism*. Edward Elgar Publishing. 2010. 495 p.
7. Агафонова Л.Г., Агафонова О.Є. Туризм, готельний та ресторанный бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. К.: Знання України, 2008. 351 с.
8. Азар В.И., Туманов С.Ю. Экономика туристского рынка. М.: ИПК госслужбы, 2009. 203 с.
9. Дядечко Л.П. Экономика туристического бизнеса. К.: Центр учебной литературы, 2007. 224 с.
10. Квартальнов В. Туризм: підручник. М.: Финансы и статистика, 2009. 314 с.
11. Шаптала О. Рекреация і туризм: взаємозв'язки, відносини і проблеми. *Вісник Української Академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. № 3. С. 395-399.
12. Міністерство культури і інформаційної політики України. (2020): веб-сайт: URL: <https://mkms.gov.ua/news/3733.html> (дата звернення: 25.11.2020).
13. Всесвітня туристична організація (UNWTO) reports : веб-сайт. URL: <https://www.unwto.org/> (дата звернення: 22.11.2020).
14. OECD Tourism Trends and Policies. (2020): веб-сайт: URL: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/oecd-tourism-trends-and-policies-20767773.htm> (дата звернення: 25.11.2020).

References.

1. Vsesvitnia orhanizatsiia okhorony zdorov'ia. (2020). Official web-site, available at: <https://www.who.int/>, (Accessed 25 Nov 2020).
2. World Travel & Tourism Council. (2020). Official web-site, available at: <http://www.wttc.org>, (Accessed 24 Nov 2020).
3. Mazaraki, A.A. (2019), "Determinants of tourism development", Zbirka materialiv Mizhnarodnij naukovopraktychnij konferentsii [Collection of materials of the International scientific-practical conference], *Turyzm XXI stolittia: hlobal'ni vyklyky ta tsyvilizatsijni tsinnosti [Tourism of the XXI century: global challenges and values of civilization]*, KNTEU, Kyiv, Ukraine, pp.76-78.
4. Theobald, W.F. (2010). *Global Tourism*, 3d ed, Butterworth-Heinemann, UK.
5. Makens, J.C. (2005). *Marketing for Hospitality and Tourism*, 4th ed, Prentice Hall, US.
6. Dwyer, L. (2010). *International Handbook on the Economics of Tourism*. Edward Elgar Publishing, UK.
7. Ahafonova, L.H, Ahafonova, O.Ye. (2008). *Turyzm, hotel'nyj ta restorannyj biznes: tsinoutvorennia, konkurentsii, derzhavne rehuliuвання* [Tourism, hotel and restaurant business: pricing, competition, government regulation], Znannia Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
8. Azar, V.Y., Tumanov, S.Yu. (2009). *Jekonomika turistskogo rynku [Tourism market economy]*. Moscow, Russia.
9. Diadechko, L.P. (2007), *Ekonomika turystychnoho biznesu [Economics of tourism business]*, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
10. Kvartal'nov, V. A. (2009), *Turyzm [Tourism]*, Finansy i statistika, Moscow, Russia.
11. Shaptala, O.S. (2009), " Recreation and tourism: correlation, relationships and problems", *Visnyk Ukrain'skoi Akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, vol.3. pp. 395-399.

12. Ministerstvo kul'tury i informatsijnoi polityky Ukrainy (2020). Official web-site, available at: <https://mkms.gov.ua/news/3733.html>, (Accessed 25 Nov 2020).
13. World Tourism Organization (UNWTO) reports (2020). Official web-site, available at <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19>, (Accessed 22 Nov 2020).
14. OECD Tourism Trends and Policies. (2020). Official web-site, available at: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/oecd-tourism-trends-and-policies-20767773.htm>, (Accessed 25 Nov 2020).

Стаття надійшла до редакції 26.11.2020 р.